

piendo multitudini, quasi distribuit onus inter partes reipublicæ in ordine ad bonum ejus, et ideo necesse est ut in ea distributione servet æqualitatem proportionis, quæ ad justitiam distributivam pertinet: et ideo injusta erit lex, si inæqualiter onera dispenset, etiamsi res præcepta iniqua non sit. Et hoc modo dixit D. Thomas, supra, in forma legis justæ requiri æqualitatem proportionis: unde etiam recte concludit, præter iniquitatem ex parte materiæ posse legem tripliciter esse injustam, scilicet, vel ex fine privati commodi et non communis boni, vel ex parte agentis, ac defectu potestatis, vel ex defectu formæ, seu justæ distributionis. Constat ergo de ratione legis esse ut juste feratur omnibus prædictis modis.

14. *Probatum necessitas justitiæ ad valorem legis.* — Altera item pars assertionis, scilicet, quod hæc justitia sit adeo necessaria ad legem, ut sine illa lex sit invalida et non obliget, expresse ponitur ab eodem D. Thoma, Soto, Medina, et aliis ibidem, Castro, lib. 1 de Legib. pœnal., cap. 5, Victore, in Relect. de potestate Papæ, et Concil., n. 18, Panormitan. supra, n. 9, et ibidem Felino, n. 41 et 42, et aliis, et favet lex prima, ff. de Justitia et jure, ubi videri possunt interpretes. Et de hac etiam justitiæ parte intelligit divus Thomas dictum supra citatum Augustini, lib. 1 de libero Arbitr., cap. 5: *Lex esse non videtur quæ justa non fuerit*, et clarius huc spectat quod ait l. 19 de Civitate, cap. 21: *Quod jure fit, juste fit. Quod autem fit injuste, nec jure fieri potest. Non enim jura putanda sunt, vel dicenda iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi jus esse dicant, quod de justitiæ fonte manaverit.*

15. Denique in hoc sensu recte intelligitur secunda conditio legis posita ab Isidoro, in posteriori loco supra citato: ait enim *legem debere esse honestam et justam*: et prior pars respicit materiam legis, ut in priori assertionem declaravi: posterior ergo pertinet ad formam legis (ut sic dicam), hoc est, ut juste feratur. Ratione præterea potest ostendi hæc pars discurrendo per illa tria, quæ D. Thomas posuit de justitia, ex fine, ex agente, ex forma. Nam de prima procedunt omnia dicta in capite septimo, ubi ostendimus non esse legem quæ propter commune bonum non fertur. Et ita sub hac parte justitiæ quam legalem appellavimus, comprehenduntur illæ conditiones legis ab Isidoro in eodem loco positæ, scilicet, ut sit necessaria, utilis, et pro communi utilitate, quas propterea hic prætermittimus, quia supra explicatas reliquimus. Ad justitiam autem ex

parte agentis seu commutativam pertinent omnia quæ cap. 8 diximus: et inde etiam satis constat legem sine jurisdictione latam esse nullam.

16. *De necessitate justitiæ distributiæ ad valorem legis.* — Superest ergo probanda assertio solum quoad aliam tertiam partem justitiæ, quæ spectat ad formam seu distributivam æquitatem. De qua manifestum est esse necessariam ad justitiam legis; quia si lex quibusdam imponatur, et non aliis ad quos æque pertinet materia legis, injusta est, nisi ex rationabili causa exceptio fiat, ut supra ostensum est. Item æqualia onera omnibus imponere, nulla habita ratione virium et facultatum, etiam est contra rationem et justitiam, ut per se constat. Quod vero hæc injustitia sufficiat ad nullitatem legis affirmat expresse D. Thomas, dicens *tales potius esse violentias quam leges, et ideo non obligare in conscientia.* Quod ego intelligendum puto, quando tanta est impropertio et inæqualitas legis, et ut redundet in detrimentum commune, et in grave, ac injustum onus plurium membrorum ejus. At vero si contingat legem de se utilem esse, exceptionem tamen aliquam esse iniquam, non propterea lex esset omnino nulla, aut cessaret obligare alios, quia illis proprie non fit injustitia positiva (ut sic dicam), imponendo illis tale onus, quia hoc per se malum non erat, sed fit solum impropertio quædam respectu aliorum et totius communitatis; quæ non videtur satis ad nullitatem legis. Quod si ex quorundam exceptione graventur alii ultra æquitatem, quoad illum excessum non obligabit lex; poterit tamen obligare quoad aliud in quo non esset injusta, ut in legibus tributorum videre licet, de quibus aliqua postea dicemus. Hæc vero pars declarabitur magis explicando tertiam principalem conditionem legis ab Isidoro positam, scilicet, ut lex sit *possibilis*, et alia quæ ibi subjungit, scilicet: *Secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporisque conveniens.* Nam hæc omnia videntur esse determinationes illius possibilitatis, ut declarabimus.

17. *Tertia assertio.* — *De ratione legis esse ut sit circa objectum possibile.* — Dico ergo, tertio, de ratione legis esse ut sit possibilis. Hæc assertio generatim sumpta in omni lege locum habet. Ut autem probetur et explicetur, advertendum est vocem illam (possibile) dupliciter accipi posse. Primo, ut opponitur impossibili simpliciter; alio modo, ut opponitur difficili, gravi et oneroso. Priori modo intellecta hæc proprietas per se est evidens, quidquid hære-

tici tergiversentur, quia quidquid non cadit sub libertatem, non cadit sub legem; quod autem simpliciter impossibile est, non cadit sub libertatem, cum libertas intrinsece requirat potestatem ad utrumque: ergo nec potest esse materia legis. Item ubi transgressio seu ommissio non potest imputari ad culpam vel poenam, non potest ibi lex intervenire, quia de intrinseca ratione ejus est ut aliquam intrinsecam obligationem induat: sed omittere quod impossibile est, non potest imputari ad culpam: sicut nec imputatur ad præmium facere quod simpliciter necessarium est: ergo non possunt leges in hujusmodi rebus versari.

18. *Confirmatur assertio.* — Atque in hoc saltem sensu definit assertionem etiam in divinis legibus Tridentinum, sessione sexta, c. 11, et canone 17, et contra Hæreticos hujus temporis ex Scripturis, Patribus, et ratione eam late probant Bellarminus, lib. 4, a cap. 11, Vega, lib. 11 in Tridentino, a cap. 9. Unde a fortiori constat multo magis leges humanas debere esse possibles: nam sunt ex minori potestate, et quasi participationes legis divinæ, et quia rationes factæ in illis a fortiori procedunt. Adde Augustinum, lib. de Natura et gratia, cap. 96, non solum dicere Deum non jubere impossibilia, sed etiam dicere: *Firmissime creditur, Deum justum et bonum impossibilia non potuisse præcipere.* Quomodo ergo poterit homo impossibilia præcipere? Unde in hoc est magna differentia inter Deum et hominem, quod Deus aliqua potest præcipere impossibilia naturæ, quia potest illa facere possibilia per gratiam, quam non negat, quantum in se est, quatenus ad præceptorum observationem necessaria est, et ideo semper est præceptum Dei de re possibili, quia quod per amicos possumus, simpliciter possumus, si amici adjutorium certum et paratum est: homines autem non possunt dare vires ad præcepta implenda, et ideo illas supponere necessario debent, vel ex natura, vel ex gratia, juxta præcepti conditionem. Hic vero occurrebant difficultates de possibilitate diligendi Deum, vincendi concupiscentiam, servandique mandata: sed de his dicemus in tractatu de Gratia.

19. Juxta hanc ergo ultimam partem intelligendus est Isidorus, cum requirit in lege quod possibilis sit. Nam principaliter loquebatur de lege humana, et ideo ad declarandum modum possibilitatis addit, *Secundum naturam*, id est, considerata fragilitate et conditione naturæ. Quod etiam Deus ipse suo modo

observat. Nam ideo non præcipit omnibus virginitatem servare, quia non erat hoc possibile secundum naturam; sic etiam lex canonica non præcipit omnibus festis communicare, quia non posset digne fieri secundum conditionem naturæ, et sic de aliis. Atque huc etiam spectat (ut divus Thomas voluit) ut lex accommodari debeat subditis secundum capacitatem eorum, et ideo non imponuntur eadem jejunia pueris quæ grandioribus. Addit etiam Isidorus: *Secundum consuetudinem patriæ*, quia consuetudo est altera natura, et ideo quod repugnat consuetudini valde censetur repugnans naturæ, ac subinde fere moraliter impossibile. Hoc autem intelligendum est de consuetudine honesta et utili reipublicæ: nam consuetudo prava per legem corrigenda est, et licet aliquando fuerit utilis, si tanta sit facta rerum mutatio ut jam sit inutilis, et contraria expediat ad commune bonum, etiam poterit lex consuetudinem vincere, ut infra suo loco dicemus. Denique addit Isidorus: *Tempori locoque conveniens*, quia hæc circumstantiæ in omni actu prudenti observandæ sunt. Hic autem non considerantur ex parte actus præcipiendi, sed ex parte materiæ, seu actus qui præcipitur, quia non in omni loco nec in omni tempore eadem actiones conveniunt, et ideo in ferendis legibus maxime sunt hæc circumstantiæ considerandæ, ut recte tradidit etiam Augustinus, libro 3 de Confession., cap. 37. Si quis autem recte consideret, hæc circumstantiæ etiam sunt determinationes possibilitatis, quia in uno tempore censebitur aliquid moraliter impossibile, quod in alio est facile, idemque est cum proportionem de loco: possunt etiam interdum pertinere ad honestatem propter rationem similem.

20. *Differentia inter injustitiam ex parte materiæ, et ex parte modi.* — Tandem declaratione harum conditionum intelligitur, in tantum posse illas pertinere ad substantiam et valorem legis, in quantum vel ad justitiam, vel ad debitam possibilitatem legis humanæ necessariæ fuerint, quia potestas legum ferendarum cum hac justa moderatione est hominibus data. Definire autem quando in his conditionibus defectus sit substantialis, ex prudenti pendet judicio, quod oportet esse valde certum, ut ex hoc capite lex possit censeri nulla. Hic enim multo magis locum habet, quod supra dixi, oportere injustitiam esse claram et non dubiam, tum propter rationes supra factas, quæ in præsentem etiam locum habent: tum etiam quia hic minus est periculi cum dubium solum versetur circa incom-

modum temporale. Est enim notanda differentia inter injustitiam in materia, vel in modo legis: quod in priori, si de injustitia constet, nulla ex causa, etiam propter vitandum quodcumque detrimentum vel scandalum, obedire licet, quia malum facere nunquam licet propter ullum finem: at vero in alio casu, licet lex de se non obliget, potest subditus illi parere, si vult, dummodo injustitiæ non coope-retur, quia potest cedere juri suo. Et ideo multo facilius tunc obligari poterit in casu dubio: imo etiam in casu in quo sit certa injustitia, aliquando poterit obligari propter vitandum scandalum: nam hoc vitandum est, etiam cum detrimento temporali, cap. 2 de Præscript, et sumitur ex Augustino, serm. 6 de Verb. Domini, et in Psalmo 124, et notavit D. Thomas, dicta quæst. 96, art. 4, et videri possunt Adrian. quodl. 6 ad primam objectionem, Gabriel, in 4, d. 16, quæst. 3, Juristæ, in d. cap. 2 de Præscript., Panormitanus, in cap. de Const., n. 9, Cardin. in cap. *De his*, 50 d., Bellarminus, libro 4 de Rom. Pontifice, cap. 15.

CAPUT X.

UTRUM PERPETUITAS SIT DE RATIONE LEGIS.

1. *Quæ sit perpetuitas ad legem requisita.* — *Divisio hujus perpetuitatis in positivam et negativam.* — Duplicem perpetuitatem solent philosophi distinguere, unam ex parte initii, quam vocant a parte ante, aliam ex parte finis, quam a parte post vocant. Hic non tractamus de priori: nam dividendo legem diximus dari unam legem æternam, quæ intra Deum est: alias vero esse temporales ex parte initii. Nam licet lex naturalis dici possit aliquo modo æterna, ut voluit Glossa, in princ., d. 5, verbo *Cœpit*, utique objective, seu quoad esse essentiali, ut infra explicabitur: nihilominus prout existit in creaturis, ex tempore incepit cum creatura, ut bene Gratianus ibidem dixit, et ita a parte ante non potest dici perpetua. Tractamus igitur de perpetuitate in futurum, ex quo lex semel lata est. Quæ perpetuitas solet ulterius distingui in perpetuitatem simpliciter, quæ æternitas dicitur, vel secundum quid, quæ dici potest duratio longi temporis, quæ in Scriptura sæpe ævum vel æternum sæculum appellatur. Ut autem omittamus varias significationes, quæ magis ad speculationem pertinent: perpetuitas, de qua tractamus, solum est quædam legis stabilitas ad quam

spectat, ut habeat suum esse cum valore ac efficacia obligandi ita fixum et permanens, quantum est ex vi suæ originis et constitutionis, ut de se duret semper, aut per indefinitum, vel diuturnum tempus. Qui modus perpetuitatis potest esse duplex: unus dici potest negativus, alter positivus. Negativus est quando lex indefinite fertur, et ideo infinitam habet durationem, licet revocari possit et tolli per extrinsecas causas, quomodo dicitur suspensio perpetua negative, quæ sine termino fertur. Positive autem perpetua dicitur lex quæ natura sua vel per expressa verba fertur, ut semper duret et nunquam revocetur, ut depositio dicitur suspensio perpetua. De utroque ergo modo perpetuitatis potest hæc quæstio tractari. Et quoniam ejus difficultas tota versatur circa humanas leges, ideo operæ pretium erit prius illam in divinis legibus expedire.

2. *Prima assertio.* — *Divinam legem etiam vindicare perpetuitatem assignatam.* — Dico ergo primo: Omnis divina lex perpetuitatem dictam participat. Declaratur breviter discurrendo per singulas. Nam lex æterna proprie ac simpliciter perpetua est, quia in se immutabilis est. Quamvis enim prout dicit respectum ad creaturas, non semper respiciat eas secundum eundem modum existentiae, neque imponat eis leges quæ pro toto tempore durent, sed juxta modum definitum ab ipso Deo; nihilominus juxta illum modum, et ex parte Dei, lex semel ab ipso concepta perpetuo manet. Deinde lex naturalis etiam dici potest absolute perpetua, quia ex parte mentis, in qua scripta est, perpetuitatem habet. Et aliunde ex parte objecti includit intrinsicam necessitatem: prohibet enim quæ intrinsece mala sunt, et præcipit quæ per se necessaria sunt; quod autem est necessarium, perpetuum est; et ideo immutabilis dicitur a Gratiano, d. 5, in princ., et d. 6, § ult., et idem habetur Instit. de Jur. natur. gent. et civil., § *Sed et naturale*, et infra suo loco latius dicitur. Nec refert quod præceptum naturale in una opportunitate obligat et non in alia, quod maxime in affirmativis verum habet; non, inquam, hoc obstat, quia præceptum semper idem est, et quantum est ex se semper obligat, quamvis non pro semper, et id satis est ut lex sit perpetua. Quod optime explicavit Augustinus, lib. 3 Confess., cap. 37, dicens, hanc legem naturalem, *ut omnia ordinatissime fiant*, immutabilem esse, licet in applicatione ejus ad varias materias vel occasiones possit esse variatio.

3. *Perpetuitatem participat lex vetus et nova.* — Præterea utraque lex positiva divina vetus et nova suo modo perpetua dici potest; sed prior negative tantum, posterior etiam positive. Prior pars constat, quia lex vetus stabilem multumque permanentem durationem habuit, non tamen irrevocabilem: habuit ergo perpetuitatem negativam, quia sine temporis certi limitatione posita fuit, ut per multa tempora duraret; tandem vero revocata fuit. At lex nova habet positivam perpetuitatem, quia mutari non debet usque ad finem mundi: ita enim hic sumimus perpetuum comparatione facta ad subjectum, seu genus humanum, non ad totam æternitatem. Solum posset quis dubitare de lege veteri, quia non videtur indefinite lata, sed usque ad certum tempus, scilicet, *donec veniret semen*, ut dicitur ad Galat. 3. Respondetur tamen, esto hoc ita sit, habuisse sufficientem perpetuitatem negativam, quia posita est ut duraret donec per aliam meliorem legem excluderetur, sive postea revocatione positiva indiguerit, sive per se cessaverit, facta mutatione rerum, quod postea suo loco videbimus.

4. *Secunda assertio.* — *Legem humanam non esse ita perpetuam, ut revocari non possit.* — *An aliqua perpetuitas sit de ratione legis humanæ.* — *Prima opinio negativa.* — Secundo loco dicendum est de lege humana, de qua ut certum supponimus non esse ita perpetuam, ut sit irrevocabilis: nam et proximus auctor ejus mutabilis est et ita potest illam mutare, et potest etiam ipse deficere, et successor ejus, qui æqualis est potestatis, poterit illam mutare, et ipsa etiam lex ex se et ratione suæ materiæ et humanæ consuetudinis deficere potest, ut infra suo loco latius dicemus. Non est ergo hæc lex positive perpetua. Dubium ergo solum esse potest de perpetuitate negativa, quæ certum, ac definitum tempus excludat. In quo dubio duæ possunt referri opiniones. Prima negat perpetuitatem aliquam esse de ratione legis humanæ. Ita sentit Glossa 1, in cap. 1 de Constitut., quatenus dicit aliquos canones esse temporales. Expressius id docet Gomez, in Proem. ad regulas cancell., q. 2, ad 2, cum Gemini. consil. 93, quem refert. Potestque probari primo, quia nec Isidorus, nec divus Thomas hanc conditionem posuerunt inter requisita ad legem humanam. Secundo, quia sola duratio est valde accidentaria, pen-detque ex principis voluntate: unde si lex generaliter feratur, licet pro certo tempore feratur, erit vera lex: nam æque obligabit,

et habebit omnes alios effectus legis. Tertio, afferuntur exempla ex cap. 1, 29 d., et ex Extravag. *Ad regimen*, de præbend. inter communes, et ex regulis Cancellariæ, quæ leges sunt, licet non sint perpetuæ.

5. *Secunda opinio affirmans.* — Secunda sententia affirmat, perpetuitatem esse de ratione legis, statuti, seu constitutionis. Ita tenet Glossa penult., in fine, in cap. *A nobis*, 1 de Sentent. excommunicat., et ibi Panormitanus, n. 12, et Cardinalis, in repetit. cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat., et Archid., in cap. *Donatum*, 1, q. 7, ubi conjungit illa duo, quod lex debet esse perpetua et communis, et citat cap. *Erit autem lex*, d. 4, ubi de perpetuitate nihil dicitur, sed de communitate. Unde videtur unam conditionem ex altera colligere. In eadem sententia est Bartolomæus, in l. *Omnes populi*, ff. de Justit. et jur., Navarrus in Manual., c. 27, n. 74. Potestque sumi ex D. Thoma, 1. 2, q. 104, art. 3, ad 3, quatenus dicit præcepta judicialia ab hominibus instituta habere perpetuam obligationem, manente illo statu regiminis. Fundarique solet hæc sententia, in l. *Edenda*, cap. de *Edendo*, ibi: *Prout edicti perpetui monet auctoritas*: sed melius, in l. *Arrianus*, c. de Hæret., § 1, Instit. de Perpet. et temp. actio. Optime vero, ex cap. ult. de Officio legati, ubi dicitur statuta edita a legato in sua provincia durare tanquam perpetua. Ubi est considerandum decretum illud declarativum esse, non concessivum specialis favoris: supponit enim papa, legatum suum posse condere statuta, et inde ex ratione statuti colligit talia statuta durare recedente legato, quia nimirum de ratione statuti est, ut sit perpetuum.

6. Unde etiam sumitur ratio: nam præceptum generale datum pro tota communitate, et ad bonum commune ejus, non est lex, et in nullo alio differt a lege nisi in perpetuitate: ergo signum est perpetuitatem esse de ratione legis. Major probatur, quia habent effectus morales valde diversos. Nam differentiae, seu diversi effectus quos solent auctores tribuere censuræ latæ per statutum, vel per sententiam generalem, fundantur solum in differentia præcepti et statuti, quia excommunicatio per sententiam ab homine est, et per solum præceptum fertur, per statutum autem est a jure, ut late notat Francus, in cap. *Romana*, § *Carveant*, de Sentent. excommunicat., in 6, et Covarrus in cap. *Alma*, p. 1, § 10, n. 2. Minor autem patet, quia licet a posteriori assignetur differentia inter statutum et præceptum in